

Spiró
György

Kémjelentés

MAGVETO

Spiró György: Kémjelentés

Spiró György
Kémjelentés
Novellák
(Részlet)

(Részlet)

MAGVETŐ

Magvető Könyvkiadó és Kereskedelmi KFT.
www.magveto.hu

ISBN 978-963-14-2939-8

© *Spiró György, 2011*

Kocsiút éjjel

Vacsora után anyám azt mondja: ma éjjel elmegyünk kocsikázni.

Kocsikázni, éjjel!

Eddig csak nappal utaztam autóban, mindig Dán bácsi vezetett, apám testes sofőrje. Dán bácsinak ez a szakmája, az Istenhegyi út elején lakik egy szép, nagy, háromemeletes, sárga házban, zöld zsalugáterek vannak az ablakain, nekünk nincsen zsalugáterünk, csak redőnyünk, és Pesten lakunk. Az egész ház egyetlen kapitalistáé volt, mesélte Dán bácsi, amikor egyszer hazaugrott valamiért, és mi a kocsiban vártuk, apám, anyám meg én, de most rengeteg lakás van benne, és mind a dolgozóké. Nehezen tudtam elképzelni, hogy ez a nagyon nagy ház egyetlen emberé lett volna, és ő rohángált volna benne egyedül. Nem tudom, hány ablaka van, mert még nem tudok számolni, de sok. Dán bácsi vitt minket nyaralni is, de rég nem láttam, apámat újabban egy másik kocsí viszi reggel háromnegyed hétkor Csepelre, és este hét körül hozza haza, de abba a kocsiba mi nem ülhetünk bele, anyám meg én, még azt se tudom, hogy néz ki.

Most hát nem kell lefeküdnöm vacsora után!

És nem is nyár van, hanem ősz, holott mi eddig csak nyáron kocsikáztunk családként.

Felöltözve várjuk apámat, aki egyre késik. Anyám ideges. Mindig ideges, ha apám késik, de most különös tevékenységbe fog két bőröndöt húz ki az előszobába, mindenféle ruhákat dobál bele, mert a szekrényeink az előszobában vannak, apám tervezte őket, amikor elvette anyámat, még a háború előtt, feketére vannak festve és csillogóra vannak lakkozva.

Anyám megáll a pakolásban, és azt mondja: csehszlovák spanyolos elvtársakkal fogunk találkozni, és egy magyar spanyolos elvtárs is ül majd a kocsiban. Ha kérdezik, én er-

ról ne tudjak semmit, csak annyit, hogy üdülni megyünk. De ha még aznap éjjel hazaérünk, vagyis ha mégsem üdülni mentünk, akkor se szóljak erről soha senkinek.

Anyám izgatottan, komoran beszél, én pedig ünnepélyesen megígérem.

Spanyolos bácsik! Már hallottam azt, hogy „spanyolos”. Volt egy háború még a háború előtt, abban harcoltak a spanyolosok. Magyarok is voltak közöttük. Talán olyan lehetek, mint a partizánok. Ha elvtársak, akkor rendes emberek. Spanyolos, ez úgy hangzik, mint a mesében. Szívem szerint megkérdezném, mi az pontosan, hogy spanyolos, de anyám ideges. Mindig ideges, ha apám késik, olyankor rádiót szoktunk hallgatni, de most nem, némán ülünk az ő szobájukban, ülünk a sarokban az asztalnál, négy szék van hozzá, és ott van a sarokban a szép, nagy Orion rádió a zöld varázsszemével, de most nem lehet bekapcsolni, mert anyám ideges.

Nem olyan rég is ott ültünk órákon át. Mindennap ott ültünk az Orion rádió mellett, zölden virított a varázsszem, megbabonázva szoktam bámulni, mert a hangerőtől függően erősödik és gyengül a fénye. Amikor bekapcsoljuk, lassan lesz zöld, és amikor kikapcsoljuk, lassan halványodik el a fénye, azt különösen szeretem. A kijelzőjén sok kis téglalap van, az állomásokat jelölik, mellettük pedig betűk, de még nem tudok olvasni, csak annyit tudok, hogy a Budapest Egy, amit hallgatunk, a bal szélen van, és megszólal, amikor a függőleges zsinór odaér. Ezt úgy lehet elérni, hogy az ember a bal oldali gombot tekeri. Világvevőnek hívják az ilyen rádiót, és a szüleim hallgathatnának külföldi adókat is, mert értik őket, de valamiért nem teszik, és nekem sem szabad csavargatnom a gombot, nehogy a folyosóról meghallja valaki, hogy azt hallgatjuk, ami nem magyar.

Úgy ültünk, hogy tőlem jobbra volt a rádió, ez voltaképpen anyám helye, amikor vacsorázunk, én szemben szoktam ülni, de ezúttal anyám helyén ülhettem, aki az én helyemről néha kiszaladt a konyhába, és apám ült a saját helyén, vagyis a rádiótól balra. Az ebédlőasztal nappali szö-

vetterítőjének lelógó rojtjaival játszottam, befontam és kifontam őket, pedig tilos, és hallgattuk a per egyenes közvetítését.

Hosszan, nagyon hosszan beszélnek valakik, recsegnek, kiabálnak, aztán az a Rajk maga vallja be, miként árulta el az országot az ellenségnek, mondja, mondja, hogy ő áruló volt, apám pedig azt ismételteti méltatlankodva, hogy ez a Rajk, ez áruló. Nem lehet jó, ha valaki áruló, olyan lehet, mint a rosszalkodás meg az árulkodás, csak még rosszabb. Anyám nem szól, én is hallgatok. Csodálkozom, hogy egy áruló úgy beszél, mint a többi ember. De ha maga vallja be, akkor tényleg áruló. Nem emlékszem, mit beszélt a többi hang, arra azonban igen, hogy több napon át folyt a közvetítés.

Ekkor hallottam először, hogy spanyolos. Mondták a rádióban, hogy az a Rajk spanyolos volt.

Ha az áruló Rajk is spanyolos volt, akkor a spanyolos bácsik talán ismerték. De ők nem lehetnek árulók, noha spanyolosok, különben nem lennének elvtársak, mert Rajk már nem az, és nem is kocsikáznánk velük sehová. Anyám ideges, úgyszólván nem faggatom, pontosan mi is az, hogy spanyolos.

Apám felöltőben, kalapban állít be, anyám a nyakába csimpaszkodik, apám le se vetkőzik, nem is harap semmit, nekünk is gyorsan fel kell vennünk a kabátot, apám felkapja a bőröndöket, lemegyünk a liften, anyám hallgat, apám hallgat, kilépünk a kapun az utcára.

Ott áll a házunk előtt egy fekete, farmotoros Tátraplán. Ennek két kicsi fél ablaka van a hátsó ülése mögött, a miénknek meg, amelyet Dán bácsi vezetett és már nem a miénk, egész ablaka volt elválasztó keret nélkül, az mégis jobban tetszett.

Elöl a sofőr felnyitja a fedőt, és bepakolja a bőröndöket a csomagtartóba. Apám, anyám és én hátulra ülünk, én ketjük közé. Ül már a kocsiban elöl, jobboldalt egy bácsi, mondom neki, hogy kezicsókolom, félig hátra fordul, úgy társalog tőlem balra ülő apámmal.

Elindulunk. Azt mondják, Vác felé megyünk. Találgatom, mi lehet: erdő, tó vagy falu.

Sokáig haladunk a kivilágított úton magas házak között, aztán kivilágítatlan útra érünk, és haladunk soká. Nemigen jönnek szembe, alig van forgalom. Aztán egyáltalán nem jön szembe senki. Oldalra alig látok ki a szüleimtől, inkább előre bámulok a két első ülés között, de sötét van, csak az utat világítja meg a két fényszóró az éppen csak összeérő fényköreivel; a kétfelől bólogató hatalmas fák, amelyek feketén borulnak a zötyögős, kanyargós útra, alig látszanak. Kísérnek minket végig a fák, nagyon magasak, nagyon sötétek, és elöl fönt mintha össze is érnének. Olyan az egész, mintha egy alagútban haladnánk, de ennek az alagútnak nincsen vége. Néha azt érzem, hogy nem is haladunk, csak állunk és ringatózunk, és odafönt cikáznak valami halvány fények az alagút tetején, a két egymásba érő fénykör pedig egy helyben ugrándozik.

Mintha mesébe kerültem volna, de nem félek a sötétből, nem jönnek a gonosz szellemek, mint máskor éjszakánként szoktak, mert ott ül mellettem az apám és az anyám, az apám tőlem balra, az anyám tőlem jobbra, talán azért így, hogy apám a félig hátraforduló, elöl ülő bácsival tudjon beszélgetni. Meresztgetem a szememet, a fák elsuhanak mellettünk, eltűnnek mögöttünk, mi pedig ringatózva állunk.

Apám és az elöl ülő spanyolos bácsi beszélget valamiről, ebből nem értek semmit, noha magyarul beszélnek. Néha a sofőr bácsi is közbeszól, azt sem értem. Anyám hallgat. Megnyugtató, hogy a spanyolos bácsi éppen olyan magyar, mint mi vagyunk. Nyilván a csehszlovák spanyolos bácsik is magyarok lesznek. Mi ugyanis magyarok vagyunk, ezt már elég rég tudom.

Erdei úton haladunk, anyám azt mondja, hogy Királyrét felé. A név ismerősnek tűnik, talán már jártunk Királyréten, bár nem emlékszem rá. Nem kérdezem meg, ismerem-e Királyréttet, nem akarom, hogy csalódjanak bennem. Mondták nekem tavaly nyáron Kenesén, hogy előző évben

Bogláron nyaraltunk, de nem emlékeztem. Túl kicsi lehettem, és még nem volt meg az emlékezetem, mert az később alakul ki az emberben, így mondják. Igyekeztem emlékezni Boglára, de nem sikerült, szégyelltem is magam, mert emlékezni kellett volna, hogy milyen jót nyaraltam. Anyám nem hitte, hogy semmire sem emlékszem Boglárból, talán úgy gondolta, hogy akkor kárba veszett az egész nyaralás. Királyréten is akkor lehettünk, amikor még kicsi voltam. De erre az útra fogok emlékezni, mert már három és fél éves vagyok, és mostanra nekem is kifejlődött az emlékezetem.

Az erdő közepén megállunk, a két fényszóró kialszik, ez a zötyögő alagút vége, mégsem lesz teljesen sötét, világít a Hold. Sűrűn nőtt, magas fák vesznek körül. Ülünk a kocsiban, álló motorral várunk, csönd van. Csak mi vagyunk meg a fák. Anyám azt mondja, hogy közel a cseszkó határ. Titokzatos dolog a határ, azon nekünk nem szabad túlmennünk, ezt felfogom. Amin nem szabad átmenni, azt hívjuk határnak. Nekik, akiket idevárunk, nyilván szabad átjönniük rajta. Nekik nem is határ az, ami nekünk igen. Furcsállom a dolgot, de nem kérdezek semmit, örülök, hogy mesében vagyok, és noha éjjel van, mégse kell aludnom.

Aztán szemben megjelenik egy autó. Lehet, hogy közben aludtam is, nem tudom. Átengedték őket, szól a sofőr bácsi. Megállnak, az ő fényszórójuk is kialszik. Az elöl ülő bácsi és apám kiszáll, a másik kocsiból is kiszállnak ketten, és eltűnnek jobbra a sötétben. Mi a kocsiban maradunk, a sofőr, anyám meg én.

Várunk. Felriadok, anyám azt suttogja a fülembe, hogy ha kérdeznek, én nem tudok semmit. Ismét megfogadom, hogy nem fogok tudni semmit, és süppedek vissza.

Apám és a magyar spanyolos bácsi ülnek be épp a kocsinkba, a másik kocsiba is beülnek ketten, amikor körülnézek. A cseszkó spanyolosok kocsija elindul felénk, de megáll, jobbra befordul az erdőbe, hátratulat, és megindul visszafelé, amerről jöttek. A mi kocsink is megfordul.

Fogalmam sincs, hogy kerültem az ágyamba.

Soha nem beszéltek erről később. Nem láttam többé a spanyolos elvtársat, sem a sofórt, sem a csehszlovák spanyolosokat. Ha Vác felé volt dolgom a következő évtizedekben, olykor fel-felbukkant a kép, de visszanyomtam, nem volt értelme.

Féltek a cseh és a szlovák spanyolosok, hogy őket is letartóztatják, és a magyar perekről akartak hallani? Vagy egyeztettek, mit fognak vallani, ki-ki a maga országának vérbírósága előtt? Tízezrével fogták le azon az őszön Csehszlovákiában a spanyolosokat, és két évig tartották őket előzetesben, amíg meg nem rendezték a maguk Rajk-perét, a Slansky-perét.

Magas rangú elvtársak lehettek a csehszlovák spanyolosok, ha átengedték őket Magyarországra; súlyos börtönbüntetésre vagy halálra ítélték aztán őket. Nem osztogatták könnyen az útlevelet náluk sem, és nemcsak útlevél kellett, hanem határsáv-engedély és határátlépési engedély is. A mi sofőrünk sem lehetett egyszerű ávós, ha beszélni mertek előtte; magas rangú elvtárs volt nyilván ő is, aki jogosult a kocsiját maga vezetni.

Apám sem spanyolos nem volt, sem magas rangú funkcionárius. Talán mi fedeztük az akciót. Lehet, hogy a szállást is lefoglalták Királyréten, hogy ha járőrbe ütközünk, valóban oda hajtsunk.

Ne lett volna őszinte anyámhoz és hozzám, a három és fél éves gyerekhez az apám, aki Rajkot otthon árulónak nevezte? Attól félt, hogy engem is vallasni fognak?

Mélységesen kellett tisztelnie azokat, akik fegyverrel harcoltak Spanyolországban, ha vállalta, hogy följelentik, hogy lebukunk, hogy elveszíti a szabadságát, a feleségét és a gyerekeit.

Az életével és a mi jövőnkkel játszott az én hallgatag apám.

De mivel bírta rá az anyámat, aki áldozatot soha senkiért nem hozott? Megfenyegette, hogy elválik, ha nem segít? Nem konspirált jól az anyám, azonnal elfecsegte a titkot, s mert más nem volt kéznél, a három és fél éves gyerekének.

Ötvenkilenc év múlva kezdem sejteni, mi mozgathatta az apámat. Szégyellte, hogy nem harcolt a spanyol polgárháborúban. Biztosan hívták őt is, ő pedig valamilyen kifogással kibújt, és nem halt hősi halált, mint a többség. Ezért vezekelt, ezért kockáztatott tizenkét évvel azután, hogy a köztársaságiakat leverték, és négy évvel a második világháború után.

Vagy tévedek, és keverem a sorrendet? Előbb volt az éjszakai kocsikázás, mint a Rajk-per helyszíni közvetítése? Mennyire voltak lombosak a fák, amelyek miatt végtelen alagútnak láttam az országutat? Rajkot október közepén végezték ki; szeptemberben kezdték összefogdosni a cseh és szlovák spanyolosokat. Korán jött az ősz 1949-ben vagy későn?

Mire az ember feltenné a kérdéseket, nincs, aki válaszolna.

Vác után észak felé kanyargós, kátyús, szűk az országút, fák szegélyezik, és nappal is olyan, mint egy hosszú, sötét, félelmetes alagút.